

DOMINIK JANEZ HERLE
DR. MATJAŽ KLEMENČIČ

Franc Pirc in Roman Homar, slovenska duhovnika med Indijanci

Franc Pirc and Roman Homar, Slovenian priests for the American Indians

Povzetek: Franc Pirc in Roman Homar, oba na področju današnje kamniške občine rojena duhovnika, sta odigrala pomembno vlogo v Združenih državah Amerike. Pirc je bil močno prisoten pri evangelizaciji indijanskih plemen (Otavci, Očipve, Sioux in Winnebag), medtem ko je bil Homar poleg misijonarjenja aktivno vključen pri nastajanju industrijske šole, ki se je nahajala v prostorih opatije St. John v Collegevillu, v zvezni državi Minnesota. Franc Pirc se je v Ameriko priselil pri 55 letih, da bi pomagal pri evangelizaciji ameriških Indijancev. Pred tem je deloval v številnih župnijah na Gorenjskem, v prostem času pa se je ukvarjal s sadjarstvom, o katerem je napisal tudi nekaj priročnikov. V Ameriki je Indijance ob evangelizaciji naučil sadjarjenja in jim na ta način omogočil boljše življenje. Zaslužen je bil tudi za priselitev večjega števila nemških Katolikov v Minnesota, ob tem pa je omogočil tudi priselitev večjega števila slovenskih Katolikov zlasti iz Gorenjske. Roman Homar je pričel s svojim misijonarskim delovanjem v Ameriki, ko mu je bilo vsega 19 let. Vrsto let je misijonaril na severnem delu Minnesote ter aktivno sodeloval pri nastajanju industrijske šole v opatiji St. John v kraju Collegeville (Minnesota), kjer so se učili ameriški Indijanci plemena Očipve. Bil je zadnji slovenski misijonar, ki je govoril indijanski jezik.

Ključne besede: ZDA, slovenski priseljenci, Katoliška Cerkev, Franc Pirc, Roman Homar

Abstract: Franc Pirc and Roman Homar, who were both born in today's municipality of Kamnik, have played an important role in the United States of America. Pirc played an important role in the evangelization of American Indian tribes (Ottawa, Ojibwe, Sioux, Winnebag), whereas Homar was (besides his missionary work) actively involved in the founding of the Industrial School at St. John's Abbey in Collegeville, Minnesota. Franc Pirc immigrated to the US when he was 55 years old in order to help in the evangelization of American Indians. Before that, he worked in many of the parishes in Upper Carniolan and had a passion for fruit growing in his spare time, for which he also wrote a few manuals. While he was in the US, he not only evangelized American Indians, but also taught them how to grow fruit and therefore helped them to live a better life. He helped many German Catholics as well as many Slovenians who came mostly from Upper Carniola immigrate to Minnesota. Roman Homar began with his missionary activities in the US when he was barely 19 years old. For many years, he was doing missionary work in northern Minnesota and was actively involved in the founding of the Industrial School at St. John's Abbey

in Collegeville (Minnesota), where American Indians of the Ojibwe tribe were educated. He was the last Slovenian missionary who spoke the language of American Indians.

Keywords: United States of America, Slovenian immigrants, Catholic Church, Franc Pirc, Roman Homar

PIRČEVO DELOVANJE V STARI DOMOVINI

Franc Xavier Pirc se je rodil 20. novembra 1785 v Kamniku (Šutna 62) očetu Jerneju in materi Neži, rojeni Vavpetič. Osnovno izobrazbo si je pridobil na takrat glavni mestni šoli v Kamniku, ki so jo vodili frančiškani. S šolanjem je nadaljeval v Ljubljani, kjer je obiskoval klasično gimnazijo in jo zaključil leta 1807. Nato se je vpisal na ljubljanski licej, ki ga je obiskoval v letih 1808–1809. Pirc je zatem vstopil v ljubljansko semenišče ter pričel študirati teologijo; predavanja je obiskoval v obnovljenem nekdanjem frančiškanskem samostanu. (Drnovšek 2003: 7–10) Študij teologije je zaključil po vsega treh letih in bil že 13. marca 1813 posvečen za duhovnika. (Furlan 1952, 30)

Svoje prvo pastoralno delovanje je kot kaplan opravljal v Šmartinu pri Kranju, nato pa postal vikar v Fužinah. Po sedmih letih je bil imenovan za župnika župnije Peče pri Moravčah, kjer je deloval deset let ter poleg župnije vodil osnovno šolo. Prav v Pečah je prišlo najbolj do izraza njegovo delo na področju sadjarstva, področja, ki ga je v svojem prostem času skrbno preučeval, načrtoval poskuse ter jih praktično implementiral. Na župnijskem posestvu je osnoval drevesnico ter na njej posejal jabolčne in hruškove pečke in orehe. Veliko delo je opravil tudi na področju cepljenja dreves, saj je divjake cepil s cepiči, ki jih je z lastnimi sredstvi dobil predvsem iz Gradca, brezplačno pa jih je nato delil kmetom. V Pečah je imel Pirc, znan kot najodličnejši pomolog¹ svojega časa, več kot 700 različnih sort jablan in hrušk. Z zasajanjem sadovnjakov je pomagal predvsem kmetom, saj je vrednost letine sadja lahko znašala toliko kot vrednost njihove redne letine. Kmalu se je Pirčeva »agrarne rešitev« razširila na sosednje vasi ter se na Kranjskem uveljavila kot zemljiška politika. (Furlan 1952, 30, 32; Drnovšek 2003, 14, 18) V znak hvaležnosti za Pirčeve mnoge doprinose k izboljšanju življenja kmetom na Kranjskem mu je Kranjska kmetijska družba leta 1842 podelilo posebno odlikovanje (Furlan 1952, 33).

Prav gotovo pa je Franc Pirc ljudem pomagal tudi s pisanjem priročnikov, ki so bili namenjeni izboljšanju pridelave, oplemenitenju sadnih sort ter povečanju pridelka. Pri pisanju se je zgledoval po predhodnikih (prav tako duhovnikih) patru Marko Pohlinu, ki je prevedel in priredil delo R. Z. Beckerja z naslovom *Noth und Hülfsbüchlein für Bauersleute oder lehrreiche Freuden- und Trauer-Geschichte des Dorfs Mildheim – Sulzbach in der Oberpfalz* (1789) ter ga objavil kot *Kmetom sa potrebo inu pomozh*, ter koroškemu Slovincu Urbanu Jarniku, ki je napisal delo *Sadje-Reja ali Navuk, kako se more prav lehko, ino v'kratkem zhasu nikar ko veliko dobreh, ino sdraveh dreves podrediti, temozh tudi narshlahtnejshi sadje sadobiti* (1817), katero strokovnjaki štejejo za prvi pomološki priročnik na Slovenskem. Franc Pirc je leta 1830 v Ljubljani izdal prvi del knjige z naslovom *Krajnski Vertnar ali Poduzhenje v kratkim veliko sadnih dreves sarediti* ter štiri leta kasneje dodal še drugi del s podnaslovom *Od reje niskiga drevja ali pertlikovzov in posodovzov, in kako perdelano sadje k'pridu obrazhati, da veliko sadene*. Istega leta je Pirc na 16 straneh izdal delo z naslovom *Podvzhejne kako se morejo in shkodlive gosenze konzhati (of Franz Pirza, Faimoshtra u Bresouzi)*, v katerem je vsak sadjar našel odgovore o tem, kakšno škodo sadnemu drevju naredijo gosenice, kako se prepreči tovrstna škoda in kako se gosenice uniči. (Drnovšek 2003, 15–16)

¹ Pomologija je znanost, ki opisuje in razvršča sadne sorte ter jim daje ustrezna imena.

Pirc se je zavedal, da je Kranjska zaostajala za drugimi deželami, predvsem kar zadeva dobiček od prodaje sadja, in je želel, da bi bilo po deželi zasajenega več sadnega drevja. Njegovo pisanje je bilo tako namenjeno predvsem kmečkim gospodarjem, ki so povečini znali brati. Ne smemo biti presenečeni, če Pirčeve prispevke najdemo v letopisih Kranjske kmetijske družbe ter v *Kmetijskih in rokodelskih novicah* (znanih tudi kot *Bleiweisove Novice*), objavljaj pa je tudi v zborniku *Drobtinice*, ki je začel izhajati leta 1846 v Gradcu. (Drnovšek 2003, 19, 21)

Pirc se je ukvarjal s sadjarstvom tudi v letih 1830–1835, ko je kot župnijski vikar deloval v Podbrezjah na Gorenjskem. Tudi tukaj je osnoval drevesnico in sadovnjak, iz katerega so še vrsto let po Pirčevem odhodu v ZDA s cepiči zalagali zasebne, šolske in župnijske drevesnice na področju Kranjske, Koroške in Goriške. (Drnovšek 2003, 14, 19)

PIRČEVO DELOVANJE V NOVI DOMOVINI

Pomen delovanja Franca Pirca za ameriško Katoliško Cerkev se kaže v tem, da je znameniti ameriški zgodovinar Katoliške Cerkve Marvin R. O'Connell v svojem monumentalnem delu o zgodovini škofije St. Paul v Minnesoti njegovemu delovanju posvetil kar šest strani. Na ta način je Pirc umeščen v zgodovino Katoliške Cerkve v ZDA s posebnim ozirom na Minnesoto v ameriškem zgodovinoopisu 21. stoletja. O'Connell je Pirčevo misijonsko delovanje med Indijanci opisal s presežniki. (O'Connell 2009, 89)

Pri Pirčevi odločitvi za delo misijonarja je pomembno vlogo odigral škof Friderik Irenej Baraga, ki si je s Pircem večkrat dopisoval. V enem izmed pisem je zapisal: »Resnično, potreba po duhovnikih v naši škofiji je usmiljenja vredna. Bi se nekaj gorečih duhovnikov iz moje domovine odločilo priti v to divjino, da bi rešili pred pogubljenjem te razpršene pogane, katere en sam duhovnik ne more obiskati. Bi ne bilo primerno plačilo to, da bi delal in trpel

veliko, da bi rešil samo eno dušo! Ampak tukaj ni rešena samo ena duša, temveč na stotine.« (Furlan 1952, 38)

Pirc je Baragi poslal prošnjo, da bi ga sprejel za sodelavca v misijonu, in ta je njegovo prošnjo toplo sprejel. Odgovor na prošnjo za misijonsko delovanje v Michiganu je Pircu posredoval takratni detroitski škof Frederic Rese in mu v pismu z dne 13. junija 1834 dodal osebno noto: »Z veseljem bom sprejel duhovnika Pirca v svojo škofijo.« (Furlan 1952, 38; Drnovšek 2003, 25) Ljubljanski nadškof Anton Wolf je kljub zadržkom podprl Pirčevo željo. Tako je škofijski ordinariat 28. septembra 1834 zaprosil dvorno pisarno na Dunaju za izdajo izselitvenega dovoljenja za Franca Pirca, pozitivni odgovor pa je bil izdan 21. oktobra istega leta. (Drnovšek 2003, 25–26)

Pirc se je odpravil na Dunaj, kjer je imela sedež Leopoldinina ustanova avstrijskega cesarstva za podporo ameriškim misijonom, katere glavni namen je bil pospeševati dejavnost katoliških misijonov v ZDA ter trajno ohranjati spomin na nekdanjo brazilsko cesarico Leopoldino, članico družine Habsburžanov in je po njej ustanova dobila ime (Marković 2017, 119; Thaurén 1940, 81–86; Furlan 2003, 40). Pomembno vlogo pri nastanku Leopoldinine ustanove je imel takratni generalni vikar škofije Cincinnati Frederic Rese. Ta je dne 7. julija 1827 centralni svet Družbe za širjenje vere v Lyonu prosil za dovoljenje, da se tudi v drugih evropskih državah ustanovijo družbe za širjenje vere. Po začetnem omahovanju mu je Kongregacija za širjenje vere v Rimu dne 4. oktobra 1827 izdala priporočilno pismo, ki mu je omogočilo, da se je maja 1828 na Dunaju sešel z apostolskim nuncijem msgr. Ugom Pietrom Spinolo, nato še s knezoškofof grofom Leopoldom Maximilianom Firmianom ter soustanoviteljem Leopoldinine ustanove za avstrijsko cesarstvo za podporo ameriškim misijonom (Die Leopoldinenstiftung für das Kaiserreich Österreich zur Unterstützung der amerikanischen Missionen; dalje Leopoldinina ustanova) dr. Josefom Pletzem, dne 1. oktobra 1828 pa se je srečal tudi s cesarjem Francem

I., saj je bilo za ustanovitev misijonske družbe potrebno cesarjevo dovoljenje. Cesar je tako z dekretom 8. decembra 1828 potrdil ustanovitve Leopoldinine ustanove. (Marković 2017, 118–119; Thaurén 1940, 264) Leopoldinino ustanovo je med mnogimi škofijami podpirala tudi ljubljanska nadškofija, ki je v letih od 1830 do 1913 za potrebe slovenskih misijonarjev Barage, Pirca in Čebulja namenila izredno veliko sredstev (Marković 2017, 123–124).

V Ameriko se je Pirc odpravil po enaki poti, kot (pred njim) Friderik Baraga: iz Lyona v Franciji se je napotil proti pristanišču Le Havre, s parnikom prečkal Atlantski ocean ter priplul v New York 29. septembra 1835 (Furlan 2003, 40–45). Ob prihodu v novo domovino je bil star 50 let, duhovniško službo pa je opravljal 22 let (O'Connell 2009, 89).

Franc Pirc je misijonsko dejavnost začel v Michiganu, v detroitski škofiji. Imel je prirojen smisel za učenje tujih jezikov in se je tako dokaj hitro naučil jezika Otavcev, med katerimi je prvotno deloval. Ker je bil jezik Otavcev podoben jeziku plemena Očipve, se je Pirc lahko z njimi pogovarjal, kadar je obiskal severni del obale Velikih jezer. Ker je Pirc prihajal iz slovenskega etničnega ozemlja, kjer je bil globoko zasidran kmečki način življenja, in ker je imel tudi sam veliko znanja o sadjarstvu, si je kot enega izmed ciljev pri spreobračanju Indijancev zamislil, da bi postali dobri katoliški poljedelci. Tak način življenja bi jim poleg duhovnega prinesel tudi gmotni napredek. Pirčevo delo je kmalu obrodilo sadove, saj je v Arbre Crocheju, ki je veljal za njegov glavni michiganski misijon, nekaj časa pomagal graditi otavsko skupnost, kjer so cvetela polja in kjer je rasla domača obrt. Pirc je za otavske staroselce v skoraj 17 letih naredil, kar je mogel, zato si je prizadeval, da bi svojo misijonsko pot nadaljeval proti zahodu, kjer bi lahko pastoralno deloval med Očipvejci. Ko ga je detroitski škof razrešil službovanja v Michiganu, se je Pirc odpravil v Minnesoto. (O'Connell 2009, 90–92)

Leta 1852 je Franca Pirca v svojo novoustanovljeno škofijo St. Paul sprejel škof Joseph Cretin. Pirca so na poti evangelizacije zanimala

predvsem področja zahodno in severno od St. Paula, saj se je tam nahajalo največje število Očipvejcev. V škofiji St. Paul so se poleg njih nahajala še indijanska plemena Siouxov in Winnebagov. (O'Connell 2003, 92; Furlan 1952, 185) Na ta področja se je Pirc odpravil v svoji mašni opravi, s Svetim pismom v rokah ter z ostalimi duhovnimi pripomočki. Tukaj je dosegel določene uspehe, a se je zavedal, da Indijanci počasi izginjajo s tega območja Dogovor med ameriško vlado in Indijanci iz leta 1850 je namreč Indijancem odvzel dobršen del minnesotske zemlje, zato so se začeli seliti proti zahodu. Na zapuščeno ozemlje (bilo je zelo primerno za lov), so se začeli priseljevati belci. To se je zgodilo še posebej po letu 1854, ko je bila vzpostavljena železniška proga med Čikagom in Rock Islandom, ki je peljala do reke Misisipi. (O'Connell 2003, 92)

Pircu je pri njegovem misijonskem delovanju pomagalo znanje nemškega jezika, katerega se je naučil pisati in govoriti že v šolah na slovenskem etničnem ozemlju. Zaradi tega je lažje komuniciral z nemško govorečimi duhovniki in drugimi priseljenci ter svoje znanje nemščine uporabil tudi tako, da je v časopisih nemške skupnosti in tudi v drugih nemško-ameriških periodičnih publikacijah objavljал serijo pamfletov in pisem, ki so služili predvsem kot reklama za prihod bodočih priseljencev v Minnesoto. Posledično je v Združene države prišlo večje število nemških Katoličanov ki so se naselili v St. Paul in v St. Anthony ter v njuno okolico, pa tudi zahodno od reke Misisipi, kjer so leta 1855 ustanovili mesto New Ulm. Mnogo nemških priseljencev se je naselilo severneje, v dolini reke Sauk, kjer so sprva živeli Očipvejci, ki jih je Pirc želel evangelizirati, in kjer sta kasneje nastali cvetoči mesti St. Cloud in Sauk Rapids. (O'Connell 2009, 22, 92, 299; Ahern 1964, 125) Pirčevo delovanje je bilo v skladu z splošnimi željami škofa Johna Irelanda, ki je želel, da bi se v Minnesoto naselilo večje število evropskih katoliških priseljencev. (O'Connell 1988, 40)

Pirc je s svojim pisanjem in 'reklamiranjem' Minnesote želel privabiti tudi priseljence iz

slovenskega etničnega ozemlja, saj je bilo takrat na voljo še veliko neobdelane zemlje. Njegova pisma so bila objavljena v takratnih glasilih na slovenskem etničnem ozemlju, kot so *Novice*, *Zgodnja Danica*, *Illyrisches Blatt*, *Učiteljski tovariš*, *Šolski prijatelj* itn., poleg tega pa tudi v publikacijah Leopoldinine družbe ter njene sestrsk organizacije na Bavarskem. Odziv na Pirčevo vabilo v Minnesoto sprva ni bil velik, vendar njegov poziv ni ostal preslišan, saj so se Slovenci naselili okoli današnjega naselja St. Stephen (Sveti Štefan), ki velja za edino naselje v ZDA, ki so ga ustanovili in zgradili Slovenci (povečini kmetje, ki so bili razseljeni v okolici), in stoji še danes. Na pokopališču ter na pročeljih stavb najdemo izključno slovenska imena; gostilna Trobec, ki se nahaja sredi mesta, pa priča o podjetniškem duhu Slovencev v ZDA. (Drnovšek 2003, 62; Valentinčič 2015)

Pirčevi uspehi med nemškimi priseljenci so bili predvsem duhovne narave, na kar kaže dejstvo, da je v škofijo St. Paul leta 1856 prišlo pet nemških benediktincev, ki so se odzvali Pirčevi prošnji po postavitvi priorata St. John v Indianbushu v okrožju Stearns. Priorat je kasneje zrasel v opatijo, semenišče ter univerzo. Menihi so pastoralno oskrbovali sorojake vse od mesta St. Joseph do Shakopeeja in Marystowna kot tudi vernike župnije Assumption v St. Paulu. (O'Connell 2009, 299) Med njimi je bil tudi slovenski menih Ciril Zupan, ki je od leta 1910 vodil slovensko župnijo v Pueblu v zvezni državi Kolorado in bil kasneje prior samostana v Canon Cityju. (Klemenčič 2011, 219–221)

Leto 1864 je Pirc odšel v Evropo iskat duhovnike za misijonsko delo. Njegov obisk Evrope se je izkazal za uspešnega, saj je za potrebe misijonov pripeljal duhovnika Buha in petnajst bogoslovcev, od tega osem Slovencev. Med njimi je bil tudi bogoslovec Jakob Trobec, ki je sprva kot služboval kot Pirčev kaplan, leta 1897 pa postal škof St. Clouda v Minnesoti. (Klemenčič 2019, 211; Marković 2017, 196–197; Dolenc 2000, 29; O'Connell 2009, 89–95) Slovenski bogoslovci v Ameriki so povečini

obiskovali semenišče St. Paul, ki je veljalo za največje katoliško semenišče v Minnesoti. Pirc je med zgoraj omenjenimi še kot študenta v ZDA pripeljal Fredericka X. Katzerja,² ki se je na svojo duhovniško pot pripravljaval v semenišču St. Paul. Katzer je postal ameriški duhovnik ter kasneje nadškof Milwaukeeja v zvezni državi Wisconsin. (Klemenčič in Šeruga 2019, 171–176)

Pirc je v misijonu za Indijance iz plemena Očipve deloval vse do leta 1873, ko je imel že 88 let. Svojo zlato mašo, ki so jo obiskali mnogi verniki, je praznoval v St. Paulu leta 1865. V domovino se je vrnil leta 1880 in umrl v starosti 96 let. (O'Connell 2009, 94)

PIRČEVA ZAPUŠČINA

Pirčevo misijonarsko delovanje je pustilo velik pečat, še posebej na območju Minnesote. Tam so že leta 1865 ustanovili Pierztown (nekdanj Rich Prairie), ob stoletnici njegovega prihoda (leta 1935) Pircu postavili spomenik ter leta 1952 ustanovili Pirčevo gimnazijo. Pirčev spomenik lahko danes vidimo tudi v Belle Prairie, pri St. Cloudu, katerega prebivalci so leta 1952 ob stoletnici njegovega prihoda v mesto postavili ogromen spomenik. V mestu Crow Wing, kjer je Pirc služboval mnogo let, so mu postavili spominsko kapelico (s spominsko ploščo). V Sloveniji so mu 7. maja 1982 v Kamniku na poslopju sadne drevesnice in vrtnarije odkrili spominsko ploščo, v Godiču

² Frederick X. Katzer (1844–1903) je odigral pomembno vlogo pri nasprotovanju zakonom države Wisconsin, po katerih so se šole uporabljale za spodbujanje skupne ameriške kulture ter protestantske verzije Biblije; v času svojega škofovanja je Katzer podpiral rast katoliških šol in uspešno zagovarjal ukinitve t. i. Bennettovega zakona iz leta 1890, ki je zahteval pouk v angleščini v vseh šolah v Wisconsinu. Katoliki so na zakon gledali kot na napad na župnijske šole. Katzer je podpiral razvoj etničnih župnij, zlasti nemških in poljskih v Wisconsinu. (Klemenčič in Šeruga 2019, 171–176) Zanimivo je, da je bil imenovan za nadškofa kljub nasprotovanju tistega dela katoliške hierarhije pod vodstvom nadškofa Johna Irelanda, ki se je zavzemal za amerikanizacijo Katoliške Cerkve. Katzer se je nasprotno zavzemal za ohranjanje etničnih tradicij ameriških katoličanov, pri čemer ga je podprl tudi papež Leon XIII., ki je obsodil herezijo amerikanizma v posebni encikliki *Testem benevolentiae nostrae* iz leta 1899. (O'Connell 1988, 464–465; Avella 2002, 188–190).

pa se po njem imenuje spominski nasad. (Drnovšek 2003, 84) Vseh Pirčevih del ne moremo ustrezno ovekoveti, v srcih slovenskih Američanov ter Slovencev pa ostajajo nevidni duhovni sadovi njegovih del, ki se prenašajo iz generacije v generacijo.

ORIS ŽIVLJENJA IN DELA P. ROMANA HOMARJA

Roman Janez Homar se je rodil 16. oktobra leta 1864 v Podhruški (župnija Sela pri Kamniku) očetu Matiji Homarju in materi Mavrični, rojeni Šuštar. (KK 04350). Homar je hodil v šolo k frančiškantom v Kamniku. Ko je bil star devet let, se je srečal z misijonarjem Francem Pircem, saj je bil njegov oče po materini strani s Pircem v sorodu. Pirc je Homarju svetoval: »Fant, če boš res kdaj duhovnik, ne ostajaj na Kranjskem ... V Ameriko pojdi, pa ne ostajaj med belimi. Med Indijance pojdi! Tam je potrebno!« (Ave Maria Koledar 1960, 146)

Pirčevo naročilo o misijonarjenju med Indijanci je Roman Homar izpolnil dobesedno, saj je kasneje vrsto let misijonaril med Indijanci v severni Minnesoti. Leta 1833 je Homarja, ki mu je bilo takrat komaj devetnajst let, v Ameriko spravil monsinjor Jožef Buh, ko je prišel na Kranjsko po študente za misijone. Homar je vstopil v red benediktincev v opatiji St. John v Collegevillu v Minnesoti ter že kot bogoslovec začel delovati v samostanski šoli za indijanske otroke. V duhovnika je bil posvečen leta 1890, svojo prvo sveto mašo pa je daroval v župniji St. Stephen v Minnesoti. (Ameriška domovina 1959, 1; Ave Maria Koledar 1960, 146; Klemenčič in Šeruga 2019, 186; Markovič 2017, 311–312)

HOMARJEVO DELOVANJE V ŽUPNIJI ST. JOHN, MINNESOTA S POSEBNIM OZIROM NA DELO V INDIJANSKI ŠOLI INDIAN INDUSTRIAL SCHOOL

V nadaljnjih šestih letih je bil Homar vodja šolskega programa za Indijance v opatiji St. John, ki jo je podpirala zvezna vlada. (Klemenčič in Šeruga 2019, 186; Markovič 2017,

318; Ambrožič 1954, 101–108) Pravzaprav se moramo za lažje razumevanje Homarjevega delovanja v župniji St. John's vrniti v leto 1868. Tistega leta si je namreč kandidat za predsednika Združenih držav Ulysses S. Grant prizadeval za mir med Američani ter Indijanci; od tod njegov volilni slogan *Naj imamo mir!* Zavedal se je, da med njimi obstajajo razlike in da se med seboj ne razumejo dobro. Eni ali drugi bi na koncu morali popustiti, zato je Grant videl rešitev v tem, da bi vse Indijance preselili v ogromne rezervate, kjer bi bili popolnoma zaščiteni. Ta načrt je bil res nekoliko idealističen. Grant je bil kot republikanski kandidat leta 1868 izvoljen za predsednika Združenih držav in je deloval zelo povezovalno, saj je afriške Američane ter ameriške Žide imenoval na pomembna mesta v vladnih službah. Pomembno je bilo ustanavljanje indijanskih šol, ki naj bi jih vodile redovne ustanove. (McFeely 1981, 14)

Čeravno je imel predsednik Grant dobre namene in je hotel zavarovati Indijance, je vendar njegova »mirovna politika« dosegla to, da so bili katoliški Indijanci pogosto pod nadzorom protestantov. Grant je namreč nadzor nad indijanskimi zveznimi zadevami izročil v roke različnih verskih skupnosti ki so delovale med plemeni. Tako so misijonarje imenovali uradniki, li so katoliškim misijonarjem lahko preprečili vstop v indijanske rezervate. Poleg tega so lahko uradniki kaznovali Indijance, če so ti niso hoteli udeležiti svete maše v kapeli, ki so jo zgradili katoliški ali protestantski misijonarji. (Colman 1993, 546)

Delo evangelizacije je na področju okoli bodoče opatije St. John, v osrednjem delu severo-zahodne Minnesote (oz. 20 km od današnjega mesta St. Cloud) pričel benediktinec Alojzij, ki je po dveh letih osvojil toliko očiipvejščine, da je lahko pridigal Indijancem. Benediktinci so hoteli zgraditi cerkve in šole, saj so katoliški Indijanci želeli, da bi se njihovi otroci naučili katoliškega nauka. (Colman 1993, 139)

Kmalu zatem je kongresnik iz Minnesote Knute Nelson pisal benediktinskemu opatu opatije St. John Alexiusu Edelbrocku, da bi pomagal pri izobraževanju indijanskih otrok

na področju rezervata White Earth. Julija 1884 je opat pisal duhovniku Robertu A. Stephanu, direktorju katoliškega indijanskega biroja, in ga prosil, naj sestavi pogodbo z zvezno vlado, ki bo v skladu z Grantovo »mirovno politiko« in bo dovoljevala delovanje industrijske šole za Indijance na ozemlju izven rezervata. Knut je nato pridobil dovoljenje s strani državnega tajnika za notranje zadeve Hiram Pricea in tako je nastala pogodba med katoliškim indijanskim birojem ter zvezno vlado, ki je Očipvejem dovoljevala, da so vstopili v svet izobraževanja. (Skjolsvik 1957, 112) Po pogodbi se je v opatiji St. John sprva lahko izobraževalo oz. usposabljal 50 očipvejskih dečkov, v opatiji St. Benedict pa 50 deklic z letno štipendijo v višini takratnih 167 dolarjev (Colman 1993, 146). Industrijska šola je bila torej ustanovljena z namenom, da bi očipvejski dečki prevzeli ameriške navade ter bili deležni katoliške vzgoje. Skoraj vsi učenci so prihajali iz očipvejskih rezervatov, kot so White Earth, Red Lake, Sand Lake, Fond du Lac, Lapointe ter Mille Lacs. (Skjolsvik 1957, 116–117)

Pater Roman Homar je v industrijski šoli pričel poučevati že leta 1887. Kot lahko beremo v neobjavljenem intervjuju iz leta 1952: »Bila je samo razredna šola. Imenovala se je industrijska šola, ker so fantje po zaključku odšli v svet in si našli službe. Nekateri so se tako naučili obrti in so našli zaposlitev zunaj; ostali so se vrnili v rezervat, da bi se izboljšali. Indijanski fantje so morali iti do skednja in se naučiti, kako skrbeti za živino (konje in krave). Naučili so se mesarstva in mizarstva. Naučili so se stacionarnega inženirstva ter pomagali v mesnici, trgovini z lesom, v kuhinji in na vrtu. [...] Tisti, ki so delali zjutraj, so se učili popoldne, in tisti, ki so se učili zjutraj, so delali popoldne. Tisti, ki niso dobili dela kot pripravniki, so odšli domov; nekateri so ostali tukaj in so delali na kmetiji. To je bil edini način, da so si našli službo, kajti doma so lahko samo ribarili, lovili ali pa postavljali pasti.« (Skjolsvik 1957, 114)

Homar je bil nad šolskimi navadami indijanskih dečkov ter tudi nad njihovimi

sposobnostmi navdušen: »Bili so prijetni in poslušni v vsem. Pri njih bi rad izpostavil eno stvar in sicer, da so bili dobri pisarji. Za to si lahko jamčil z življenjem. V kaligrafiji so lahko pisali tako z levo kot tudi z desno roko. Uporabljali so lahko obe roki. To je dejstvo! Nekateri izmed njih so bili zelo dobri v risanju; risanje živali, dreves, jezer in krajev. Najtežje jih je bilo naučiti abecede, a ko so to usvojili, so lažje napredovali.« (cit. na podlagi Skjolsvik 1957, 118)

Homarjev redovni sobrat Florian Mehren, ki je bil izučen krojač, je prišel na idejo, da bi bi vsem učencem industrijske šole priskrbeli uniforme saj je bilo nemogoče, da bi vseh 130 učencev vedno nosilo majico, hlače, spodnje perilo, plašč ter opravo. Tako je nekaj učencev sedlo za šivalni stroj in izdelalo uniforme. Uniformo je nosil tudi Homar. (Skjolsvik 1957, 116)

Pater Roman Homar je zelo zaslužen za to, da je industrijska šola delovala vse do leta 1896. Ko je šola v 90. letih 19. stoletja doživljala usip, je namreč Homar, skupaj z redovnim sobratom Benom, prepotoval severno Minnesoto in Wisconsin ter iskal bodoče učence. V sodelovanju z zvezno vlado jima je uspelo, da je v obdobju od leta 1890 do 1896 šolo vsako leto obiskovalo 150 indijanskih dečkov. Homar se v zgoraj omenjenem intervjuju spominja: »Zahtevalo je dobršen del pregovarjanja in starši so jih spraševali, ali želijo hoditi v šolo ali ne. Če so rekli ‚Da‘, so hoteli! Če so rekli ‚Ne‘, niso hoteli! Indijanski oče je rekel: ‚Raje vprašaj staro ženičko!‘ Če sem vprašal mater in je rekla ‚Ne!‘, niso šli. Indijancem je bila dana prosta izbira, če hočejo iti v šolo ali ne. Toda od leta 1891 dalje je Vlada storila, da je bila šola obvezna.« (cit. na podlagi Skjolsvik 1957, 119)

Leta 1894 je opatijo St. John prizadel tornado ter delno poškodoval industrijsko šolo. Roman Homar ter njegov redovni sobrat Suitbert sta tvegala življenje, ko sta na varno spravljala vse učence šole. Po njuni zaslugi ni prišlo do žrtev. (Skjolsvik 1957, 118)

Sredstva za industrijsko šolo v opatiji St. John so kmalu zatem močno usahnili, saj je vladna politika močno omejila sredstva za

njeno delovanje, in je leta 1896 morala zapreti svoja vrata. Posledično so se morali očipjevski dečki vrniti v svoje rezervate. Vendar pa je pater Roman Homar poglavitni vzrok za zaprtje šole videl nekje drugje: po njegovem mnenju je šolo obiskovalo več belcev kot Indijancev in za slednje ni bilo več prostora, saj bi opatija morala zgraditi dodatno stavbo, za kar pa ni imela sredstev. (Skjolsvik 1957, 122)

Homar je nato med letoma 1896 in 1953 deloval v misijonskem rezervatu Fond du Lac zahodno od Cloqueta in še kot upokojenec pomagal v dušnem pastirstvu med Indijanci. Bil je zadnji slovenski misijonar, ki je deloval med Očipvejci in govoril indijansko. Umrli je 6. marca 1959 v opatiji St. John v Collegevillu, Minnesota. (Ave Maria Koledar 1960, 146; Klemenčič in Šeruga 2019, 186; Markovič 2017, 311–312, 318; Ambrožič 1954, 101–108)

Časopis *Ave Maria Koledar* se življenja in delovanja patra Romana Homarja spominja z naslednjimi besedami: »P. Roman Homar je dne 6. marca 1959 umrl v samostanu St. John v Minnesoti v starosti 94 let. Bil je ‚zadnji naš misijonar Baragovega kova [...]‘. Z njim bo umrla najveličastnejša doba slovenskega amerikanstva, ‘je pred dobrimi štirimi leti napovedal p. Bernard OFM. ‚Doba, ki jo je Baraga začel, Homar pa zaključil [...]‘ Baraga, Pirc, Homar – pa je označena vsa ta doba.‘ P. Homar je zadnja leta preživel pozabljen, kakor je z bojaznijo napovedal p. Bernard pred nekaj leti. Pred letom in pol nam je zadnjikrat pisal. Zahvalil se je za Koledar Ave Maria 1958. P. Roman Homar je bil živa zgodovinska knjiga, doživel je in gledal, kar mi spoznavamo iz knjig, v kolikor je ta doba popisana. [...] Dolgo vrsto let je bil župnik v mestecu Ogema v Minnesoti. Leta 1953 je bil upokojen in je zadnja leta preživel v benediktinskem samostanu St. John v Minnesoti. Gospod, daj mu večni mir in pokoj!« (Ave Maria Koledar 1960, 146)

ZAKLJUČEK

Kot lahko ugotovimo na podlagi tega prispevka sta oba duhovnika, ki sta po

rodu izhajala iz kamniške občine, odigrala pomembno vlogo v Združenih državah Amerike: Pirc pri evangelizaciji indijanskih plemen (Otavci, Očipve, Sioux in Winnebag), Homar pa pri evangelizaciji Očipvejcev na severnem delu Minnesote ter pri poučevanju njihovih otrok.

REFERENCE

- Ahern, Patrick H. 1964. *Catholic Heritage in Minnesota, North Dakota, South Dakota*. St. Paul, Minnesota: Archbishop and Bishops of the Province of Saint Paul.
- Avella, Steven M. 2002. *In the Richness of the Earth: A History of the Archdiocese of Milwaukee, 1843–1958*. Milwaukee, Wisconsin: Marquette University Press.
- Colman, Barry James. 1993. *Worship and work: Saint John's Abbey and University 1856–1992*. Collegeville, Minnesota: Liturgical Press.
- Drnovšek, Marjan. 2003. *Franc Pirc (1785–1880): sadjar na Kranjskem in misijonar v Ameriki*. Naklo: Občina Naklo.
- Dolenc, Bogdan. 2000. *Misijonska zavest na Slovenskem v Baragovem času: Baragov simpozij v Rimu*. Celje: Slovenska teološka akademija v Rimu in Mohorjeva družba v Celju.
- Friš, Darko. 1995. *Ameriški Slovenci in katoliška Cerkev 1871–1924*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva založba.
- Friš, Darko. 1991. Zgodovina časnika Amerikanski Slovenec in »verske vsebine«, ki jih je obravnaval med leti 1881–1931. *Znanstvena revija Humanistika* 3, št. 2: 405–414. Maribor: Raziskovalni inštitut Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru.
- Furlan, William P. 1952. *In Charity Unfeigned: The Life of Father Francis Xavier Pierz*. St. Cloud, Minnesota: Diocese of St. Cloud.
- Klemenčič, Matjaž. 1991. Slovenski izseljenski tisk. *Znanstvena revija Humanistika* 3, št. 2: 299–317. Maribor: Raziskovalni inštitut Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru.
- Klemenčič, Matjaž. 1995. *Slovenes of Cleveland: The Creation of a New Nation and a New World Community Slovenia and the Slovenes of Cleveland, Ohio*. Novo mesto, Ljubljana: Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba, Scientific Institute of the Faculty of Arts.
- Klemenčič, Matjaž. 2011. *Zgodovina skupnosti slovenskih Američanov v Pueblu, Kolorado*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- Klemenčič, Matjaž, Milan Mrdenovič in Tadej Šeruga. 2020. *Politična participacija slovenskih etničnih skupnosti v ZDA – študija primerov Clevelanda, Ohio, in Elyja, Minnesota*. Maribor: Univerza v Mariboru.
- Klemenčič, Matjaž, in Tadej Šeruga. 2019. *Pregled zgodovine slovenske skupnosti v Elyju, Minnesota*. Maribor, Ljubljana: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru, Inštitut za narodnostna vprašanja.
- KK 04350 – Krstna knjiga/Taufbuch, 04350, Zgornji Tuhinj, Nadškofijski arhiv Ljubljana, Matricula Online. <https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/ljubljana/zgornji-tuhinj/04350/?pg=22> (pridobljeno 16. 8. 2023).
- KK 02098 – Krstna knjiga/Taufbuch, 02098, Sela pri Kamniku, Nadškofijski arhiv Ljubljana, Matricula Online. <https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/ljubljana/sela-pri-kamniku/02098/?pg=77> (pridobljeno 11. 9. 2023).

Marković, Irena. 2017. *Irenej Friderik Baraga: misijonar in škof med Otavci in Očipvejci*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva založba, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik.

McFeely, William S. 1981. *Grant, A biography*. New York, London: W. W. Norton & Company.

Ameriška domovina. 1959. Roman Homar, najstarejši slov. duhovnik – umrl, *Ameriška domovina* 58, št. 48: 1. Cleveland, Ohio: J. Debevec.

Ave Maria Koledar. 1957. Slovenski duhovniki. *Ave Maria Koledar* 44: 153. Lemont, Illinois: Slovenski frančiškani.

Ave Maria Koledar. 1960. Rev. Roman Homar. *Ave Maria Koledar* 47: 146. Lemont, Illinois: Slovenski frančiškani.

O'Connell, Marvin R. 1988. *John Ireland and the American Catholic Church*. St. Paul Minnesota: Minnesota Historical Society Press.

O'Connell, Marvin R. 2009. *Pilgrims to the Northland: The Archdiocese of St. Paul, 1840–1962*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.

PFB – Pismo Friderika Barage Leopoldinini ustanovi, 22. januar 1831, Cincinnati, B 1831 (II), Nadškofijski arhiv Dunaj.

Skjolsvik, Olaf. 1957. Saint John's Indian Industrial School, *Scriptorium* 16, št. 1: 111–123. Wetteren, Belgija: Institut de Recherche et d'Histoire des Textes.

Thauren, Johanes. 1940. *Ein Gnadenstrom zur Neuen Welt und seine Quelle: Die Leopoldinen – Stiftung zur Unterstützung der amerikanischen Missionen*. Dunaj: Modling.

Trunk, Jurij. 1912. *Amerika in Amerikanci*. Celovec: samozaložba.

Valentinčič, Dejan. 2015. Med najstarejšimi slovenskimi naselbinami v ZDA. Časnik, 7. september. <https://casnik.si/med-najstarejsimi-slovenskimi-naselbinami-v-zda/> (pridobljeno 22. 8. 2023).

Zaplotnik, John L. 1970. Monsinjur Franc Jožef Buh: misijonar v Minnesoti. *Ave Maria Koledar*: 74. Lemont, Illinois: Slovenski frančiškani v Ameriki.